

SLAYT 1 Sinemada Kozmik Kadınlar

Psikodramatik bir yorum

İnci Doğaner

Bu konuşmada, üç film kadının kendiliklerini, rol çözümlemesi ve fenomenolojik yorumlama yöntemleri ile değerlendiriyorum. Bu değerlendirmeme, dördüncü boyutu, yani zamanı da katıyor olacağım. Zaman, 1979- 2016 dönemini kapsıyor. En yeni olana da daha çok yer veriyorum. Zamanda ilerleyen bir sinema fenomeni olarak okuyacağım.

SLAYT 2 Morenocu bir psikodramatist, esas olarak kişilik çözümlemesi değil roller çözümlemesi yapar; kendilik/ öz/ spontan olan ile çalışır. Rol kuramını, spontanlık kuramını, artı gerçeklik ve fantezi dünyası kuramlarını; yaratıcılık ve çözümler için, kısır döngü ve çark açılımları için uygulamaya sokar.

SLAYT 3 Gerçi Moreno'nun yaratıcılık kanunu kısır bir döngü, yani açılmamış bir halkadır ama yeni psikodramatistler

SLAYT 4 spiral model,

SLAYT 5 Rubicon modeli gibi modellerle buna vurgu yapmamış olsalar da, halkayı artık açık olarak algılamaktadırlar.

Şimdi, filmlerdeki kozmik kadınlara bir bakalım:

SLAYT 6 Yabancı biz de yaratık oldu. Yönetmen Ridley Scott'un 1979 yapımı filmi her beş yılda bir olmak üzere devamı oluşturulan bir seyir gösterdi. Altıncısını, Yaratık: Covenant (gezegenin adı) olanı 2017'de yine bu yönetmen tarafından çekildi. Biz sadece birinciye ele alacağız.

SLAYT 7 Birinci kozmik kadınıımız teğmen ya da astsubay Ellen Ripley.
Sigourney Weaver tarafından canlandırılıyor.

Üç film içinde internet görsellerinde sanatçılar tarafından en çok çizilen bu film ve filmin öğeleri; İşte bazı Ripley çizimleri

SLAYT 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14

SLAYT 15 Sinemanın en seksi kadın görüntülerinden biri de ona ait.

SLAYT 16 Yaratık 1'i tasarımılayan ve çizen kişi İsviçre'li H. R. Giger. Bu kişi filmi esas tasarlayan gibi de algılanabiliyor.

SLAYT 17 Şirketin kargo gemisinin adı Nostromo. Gördüğünüz gibi İkinci Dünya Savaşındaki denizaltılara benziyor. Bu Nostromo, film içinde adeta lanetli şatoya dönüyor. Yuvalıktan çıkıyor. Yani pek tekinsiz bir hale geliyor.

SLAYT 18 Filmdeki adı Joseph Conrad'ın bir romanındaki kahramandan geliyor: Nostromo. Metinler arası bir gönderme var. Çoğu kez kurgu ve hayal dünyası da kendi içinde birbiriyle ilintilidir. Ridley Scott Conrad'ı pek severmiş. Bu kahraman, Güney Amerika'da geçen filmde gümüş madenini de kurtaracak bir İtalyan denizci. Kitapta mücadele, bir diktatöre karşı sürdürülüyor.

SLAYT 19 Filmdeki isimleriyle tanıtacağım gemi mürettebatının hepsi de, artık birleşip Birleşmiş Amerikalılar olmuş ülke için maden ve petrol taşımacılığı yapan Weyland Yutani adlı bir şirketin kadrolu ya da sözleşmeli çalışanı. Kaptanları, Dallas. Yönetici, Kane. İkinci bir kadın olan Lambert yön bulma memuru. Parker mühendis ve Brett teknisyen. Bir kedicik var Jones.

SLAYT 20 Bu, MU-TH-UR yani anne diye seslendikleri bilgisayar. Anne: Mother? Hem ben ve ben dışı / öteki olan/ öteki ben) isimli ana bilgisayar. Kilise şapeli benzeri bir yerde olduğuna dikkat çekirim.

Filmde belalı sistem ve diktatörü daha çok şirket, gemi

SLAYT 21 ve Ash temsil ediyorlar. Ash, 7 mürettebattan biri. Bilim memuru olarak iş yapıyor görünse de filmin ortalarında anlıyoruz ki Ash meğer bir androidmiş. Şirket güçlü silah tasarımlarına esin vermek üzere uzaylı yaratık örneklerinin getirilmesini istiyormuş meğer.

Bizim Ripley aslında Ash'in karantina protokolünü kırıp mürettebatı LV 426'ya inişe zorladığında ondan işkilleniyor.

SLAYT 22 Yolculuk 2122'de geçiyor. Gelen bir sinyal ile erken uyanıp LV 426 isimli aya inmek zorunda kalıyorlar. Bazı yorumlarda bu ismin İncil'deki 4:26 Levililer ayetine bir gönderme olduğunu düşünüldü.

SLAYT 23 Metamorfozlar geçiren bir parazit var karşımızda: Antagonistimiz bir Xenomorf (Zenomorf: Yabancı şekil) İlk spor şekli olan yumurtadan çıkıp, yüze yapışan haline geliyor; konağın içeri girip göğüs delen oluyor, insani fenotip şekillerine giriyor. Kraliçe denen cinsi normalinin iki katı.

Yabancı, yaratık şeklinde çevrildi Türkçeye. Ancak yabancı sözcüğüne ben sadık kalacağım.

SLAYT 24 Batı/ Doğu soğuk savaşı ve komünizm korkusu, istila, nükleer düğme korkuları sürdüğü bir dönemde çekilen filmde “yabancı tehdittir” temel mesajını okumak olası. Dinsel okuma yapıldığında yaratık, “İblis/ Şeytan” göndermelerine gidiyor.

Yaratık görünümüleriyle ve mekanik kabuğu ile aynı zamanda bir robot gibidir.

SLAYT 25 Filmdeki kişilik sevgili, cesur, kendi işini kendi yapan, seksi ama erkeklerle ilgisi yok! Bilim kurgunun ilk kadın protagonistlerinden biri olan Ripley tam bir erkek Fatma. Kedi de olmasa onun kadınlık ve çocukluk yumuşaklığına ilişkin hiçbir ipucu alamayacağız. Kaptanını bekleyen Uhura değil.

SLAYT 26

Protagonistimiz, anneye Orospu ve yabancıya/ yaratığa orospu oğlu (Türkçe orospu çocuğu desek de) çocuğu derken aslında öldüren kusursuzluğun peşindeki teknoloji ile de kavga eder. Fedakar kadın yerine savaşçı ve ben-merkezli.

Toplumsal annelik görevinin aksine kadın şimdi içinden bir canavar gibi çıkacak spontanlığıyla nasıl savaşmalıdır?

SLAYT 27 Cam içinde uykuya yatan prenses oyunu risklidir. Yedi cüceye bile güvenilemez, değil ki prense güvenilsin.

SLAYT 28 Gelelim bizim Ellen'in kendiliğine: Ellen kelimesinin bir anlamı da kadın, dişi. Kadın protagonistimizin bir arzusu, bir merakı, bir düşü yok gibidir. O şirketin bir askeridir. Görev kadınıdır. Savaşçıdır. Erkeğin yardımını istemez. Bu anlamda yalnızdır. Ash'in android olduğunu, Anne adı verilmiş bilgisayarın maddi çıkarlar peşindeki bir teknolojinin parçası olduğunu anladığında uyanır. Onlara bir küfür sallar. Zenomorfla savaşırken lanetli gemiyi, evini de yok eder. Dibine kadar savaşarak kendisini de kurtarır. Narsissus isimli mekikle uzaktaki ana gemiye yönelecek beceriyi sunar. Uyku kabinine girer. Yatarken dileği, ana gemiye varmak ve oraya gelen keşif uçaklarına rast gelebilmektir.

SLAYT 29 O, Bir sağ çıkandır. Uğruna savaştığı bir arzu, bir merak bir değer yoktur. Rol alır, başkasının görevlisidir.

Bu bir rol alma aşamasıdır. Öğretilmiş bir görevi en yetkin şekilde yerine getirme söz konusudur. Şirket bile bu görevi böyle yerine getirdiği için onu ödüllendirmelidir aslında.

Protagonistimizi aslında sistem ve bilgisayar ve gemi aracılığıyla kendini yetiştiren aileyi simgeleyen anne, babası ve onların kendini görevlendirmesiyle kavga ederken onları yenmiş buluruz. Kendine ait değerleri olmadığı için bu

kavga onları yıkmak üzerine ve üzerindeki boğuculuğu püskürtme şeklinde olmaktadır. En önemli mesele sağ çıkmadır.

Bu film diğerleri arasında sanatçılara çok esin olmuş, üzerine ansiklopediler yazılmış olanıdır. Çağdaş ve yaşayan bir mit olduğunu kabul etmek gerek. Örneğin yazında bir zenomorf antropolojisi bile mevcut.

Bu kendine yabancı kendilik, aslında kendisinden korkusu, içindeki baskılanmış ya da kendisi arsız bir spontanlığın ürkütücü ve yıkıcı görüntüsü de adeta. İçerden fırlayıveriyor. Tek derdi de üremek, tüketmek ve çoğalmak.

SLAYT 30 İkinci film, 1997 yılında çevrilmiş ikinci bilimkurgu filmimiz, aslında gerçek bir gökbilimci olan Carl Sagan'ın yazdığı ve sonra eşi Ann Durayan ile birlikte senaryo haline getirdikleri bir metne dayandırılmış. Yönetmeni Robert Zemeckis.

SLAYT 31 İkinci kozmik kadınıımız, Jodie Foster tarafından canlandırılan doktoralı bir gökbilimci, Dr. Eleanor, Ellie, Arroway. Merakı uğruna akademisyenliği reddetmiş bir kadın bu.

SETI olarak bilinen projeler için yöneticilik yapmış gerçek bir kadının öyküsü esin kaynağı oldu diyenler var.

SLAYT 32 SETI'nin "Search for Extra-Terrestrial Intelligence" Türkçe açılımı, Dünya Dışı Zeka Araştırmasıdır. Evrende yalnızca dünya gezegeninde akıllı varlıklar yaşamadığı ve güneş sistemi içinde ve dışında da zeki varlıklar bulunabileceği umudu ile; uzayın bilinen tüm haberleşme kanallarından (Radyo dalgaları, X-ışınları, optik kanallar, mikro dalga ve radar vs) dinlenilerek ve sinyaller gönderilerek olası zeki yaşam formları ile irtibata geçilmesi amacı ile 1960larda başlatılmış bir proje ile hayata akmaya başlamıştır.

Sagan da zaten bu projelerde çalışmış. Bu kuruluşun işi E.T. avcılığı diye de biliniyor. Halk içinde gönüllüler de çalışıyor. Filmde Ellie, bir Ulusal kuruluştaki SETI projelerinde çalışıyor. Ulusal kuruluştaki çalıştığı kişi Kent Clark, kör bir radyo astrolog daha. Metinler arası gidersek bu da süpermenin ters adına sahip. Onun gölgesi, ayna görüntüsü gibi. Ulusal Kuruluş işi kapatınca Ellie neredeyse tükenirken ortaya çıkan esrarengiz bir destekçi sayesinde kendi özel şirketini ve demin gördüğümüz çanaklarını kuruyor.

SLAYT 33 Şimdi bu esrarengiz adam niye bunları yapıyor? Yıllar sonra nihayet ilerideki ilk karşılaşmalarında ona teşekkür edince, adam ona "Ben iyiyi tanırım. Ve bana veren iyilere geri vermek istiyorum. Ellie onu, bir "babayla" karşılaştırıyor. Ona sen Father Prodo'sun diyor. Araştırdım ama bulamadım.

SLAYT 34 Ellie, daha önce hem din adamı hem yazar olan biriyle karşılaştı ve etkilendi. Ancak bir gece birlikte olup gitti. Adam babasıyla aynı cümleyi etmez mi? "İsraf olurdu" ile biten cümle, değineceğim. Ellie, bir kanıt kadını, o sıralar değil dinle, inançla da ilgisi yok, hatta onunla zıt bir ilişki içinde. "Tanrı'ya inanıyor musun," diyene, "Ben kanıtı bakarım," diyor ve bu yüzden de zaten uzaya itme rolünü rakibine kaptırıyor.

Aşk yaşadığı bu adam da sonra başkanın dini danışmanı oluyor. Çok önemli biri yani!

Bizim başkahramanın, bu kozmik kadının özelliği ise merakı. Baştan merakla gelmiş, belki çoğu çocuk gibi yetenekli ve meraklı doğmuş.

SLAYT 35 Daha çocukken bilime ve matematiğe pek yetenekli ve meraklı. Kendiliğinin bu özelliği zaten herkese rağmen durdurulamaz şekilde ve engelleri aşarak roller içinden gelişecek olan öz. İşte burada görev değil tutku ve aşk var; her şeyin üstünde, her şeyden öte, kendinde bir şey. Uğruna her şeyden vazgeçilecek şey: Merak ve yatkınlık. Spontanlık kuramıyla çok örtüşen bir şey. Bu kız öğrenmek istediğinin peşinden gidebilecek kadar şanslı. Rol

canlandırmadan başlayıp rol yaratmaya geçecek çocuklardan biri. İşte bu Ellie, diyeceğiz sonunda. Böyle başka biri yoktu.

SLAYT 36 Biz, protagonistlerimizin, ilişki içindeki işlevlerini, yani rollerini ve rollere sıfatlar olarak eklediğimiz güçlü özelliklerini kullanırız. Çözümlemelerimizde, geriletici ve donan rollerdeki sıfatları da geliştiriyor kategorisine doğru ilerletip sıfatları dönüştürmeyi severiz. Yetersizlikler çoğunlukla kalıcı değildir. Kişilik özellikleri için de boyutsal yaklaşımı kullanırız, kategorik olanları değil.

Bu filmdeki öksüz kız, kendini ifade eden, net gören, hatta vizyon kuran bir yetişkine doğru ilerliyor.

9 yaş babasını kaybediyor. Teleskop başında ona seslenirken tabak kırılması ve yanıt vermeyen suskunluk sonrası koşup bakıyor ki merdivenin dibinde baba popkorn tabağı kırılmış saçılmış şekilde yatıyor. Bu saçılmış mısırların merdivenden inerken ilk görünen deseni, dört adet mısır, dikkatli izlemci tarafında daha sonraki uzay kalıbında ve vadide kum tanelerindeki dört ışıklı tane aracılığıyla tekrarlanan bir kalıp. Rastlantı ötesi anlamlılıklar var. Görmekse, zor.

Daha önce babalarını öldüren babasız yetişmiş erkek kahramanla karşılaştık. Ona da Oedipus dedik. Şimdi bu kadın tür kahraman, biraz başkadır. Bir kere bu “kızımız” anasız doğuyor. Muhtemelen anneyi doğarken kendi zorluğuyla öldürmüş.

“Ne yapmalıyım?” dediği her soruda baba ona, “Kendin ol yeter,” diyor. Radyo mesajı alıcı vericisi başında: Ne diyeceğim ben şimdi, derken babası kendisi olmasını söylüyor. “Be yourself”. Babanın bir önerisi daha var: “Step by step”. Baba adımlarının hızına ve telaşına yatıştırıcı olmak dışında bir otorite kullanmıyor. Kızına kendi sorularını çözmesi için cevap değil ipucu veriyor; yani kız yanıtları kendi bulduğuna emin. Kız soruyor, “Başka canlılar var mı

uzayda?” Aslında annesini sorduğunu anlıyoruz. Baba “Sadece biz olsaydık, büyük bir yer israfı olurdu” diyor. Bu cümle bir Sagan klasiğidir. Annesini bulmasına pek ihtimal vermediğini belirtmeyi ihmal etmiyor. Hayal dünyasına kaptırıp gitmesine de izin vermiyor; “İnşallah kavuşacaksınız kızım,” ya da “İyi kız olursan, sözümü dinlersen, cennette buluşursunuz,” falan da demiyor.

Baba, kızına buyurmuyor eşlik ediyor, ipucu veren bir rehberlik ediyor. Babanın sağ elinde yüzük parmağında mavi taşlı yüzüğü var. Bu, nişan yüzüğü parmağıdır. Filmin sonunda bunu kızın sağ “orta” parmağında göreceğiz. Babası kılığına girmiş iyi uzaylının kucağındayken yüzük parlar.

SLAYT 37 Evin içinde kız bebekler falan değil; unicorn resmi var. At ve aslan oyuncaklar, evdeki merdiven aralığı rafında kuğu, köpek, tavşan bibloları var. Kızımız büyüdüğünde Alice’in tünelinden geçecek zaten.

SLAYT 38 Bence alın çakrası ya da tepe çakrasına alanına işaret koyan unicorn, filmde bir gösterge sistemi olarak işin içine katıldığı iyice belli olan bir doğu felsefesi okuması ile ilgili bir sembole de benziyor. Tepe çakra, birlik bütünlük deneyimleri çakrasıdır. Kozmik bütünlük ve ikilikten çıkmış bir gerçeklik algısı, bir gerçeklik deneyimi için bir yol gösterici. Alın çakrası ya da üçüncü göz, sezgi alanı da olabilir tabi, o tepenin bir altı.

SLAYT 39 Psikodramatik kuram ve felsefe, kendilik yani roller aracılığıyla açılan öz üzerine kurulu. Bilinç alanı altında değil dışında kalan farkındalıklarla da ilgili çalışıyoruz. Kozmik insan farkındalığı. Evrendeki şeylerle rol değiştirebilen bir insan! Bastırma alanı, bu bilinç içine hiç girmemiş olan koca başka alanlar içinde sadece ufacık bir alan.

Filme dönersek,

Baba ölünce kilisenin rahibi bu küçük kızı teselli için “Kadere razı ol, ” dediğinde küçük kız, büyük bir cesaretle, “Alt kattaki dolapta kalp ilacı olsaydı

babam ölmeyecekti ki!” diyor. Kızı zaten babasına getirmemesini söyleyerek kilise okulundan kovmuş bir peder bu. Sorularıyla onu belli ki zor duruma düşürmüş bir ufaklık bu Ellie. Bu arada Eleanor aydınlanma anlamına gelen bir isim.

Bu filmde eşlik edeceğine alıştığımız aşık erkek de çatışma kaynağı oluyor. Çünkü bir din adamı aslında, bir ilahiyatçı. Yani protagonist kadınıımız double/ eş tipi bir eşe değil, antagonist tipi bir eşe sahip ve sonunda ancak protagonistimiz, kendi deyimiyle onu sonsuza kadar değiştirecek olan bu eşsiz/ öznel ve değerlendiren jüri önünde kanıt sunamadığı deneyimden sonra onunla tam bir buluşma ve dayanışma yaşar. İkisi de değişmişler.

Erkeğe aşkı da es geçen bir tutkuyla çalışan başkahramanımız, zorlu bir uğraştan sonra kurduğu radyo teleskoplarla mesajı alıyor. Vuruşların ve frekansların asal sayıları temsil ettiği anlaşılıyor. Tabi hükümet kuruluşları bu özel çalışan şirketi hemen istila ediyorlar. Kahramanımızı da tamamen dışlayacaklar ellerinden gelse tabi. Ancak onun yeteneklerine de muhtaçlar. Uzaydan gelen bu mesajın bir kısmı parazit sanılarak önce kısmen görüntüleniyor. Bu sesli görüntüde de dehşete kapılıyoruz.

SLAYTY 40 Karşımızda Hitler konuşuyor. Berlin Olimpiyatlarını açışını işitiyoruz. Neyse anlaşılıyor ki meğer bunu 1936 da biz uzaya göndermişiz. Uzaya ilk yayınımızı Nazi hükümeti yapmış.

SLAYT 41 Derken parazit olduğu sanılan kayıtlar bir takım formül ve denklem kayıtları olarak sayfalanıyor. Binlerce sayfa. Oku oku bitmez! Bir kez daha takıldık. Kahramanımızın imdadına esrarengiz destekçisi yeniden geliyor. Bu kez karşılaşıyorlar. Hadden, kendini “hell of an engineer” (cehennemlik mühendis) geçmişinden gelip olağanüstü güce ermiş bir güç adamı olarak tanıtıyor. Hadden, uçağında yaşıyor. Sonra onu Sovyet uydusunda kanserle yaşarken göreceğiz.

Bu adam uzaylıların daha gelişmiş olan aklıyla düşünüp, sezip sayfaları bir altıgene katlıyor.

SLAYT 42 Ve karşımıza bir uzay istasyonu ve bir uzay gemisi, küre ve

SLAYT 43 on ikiyüzlü bir araç. Büyük masraflarla yapılıyor. Kahramanımız jüri seçiminde eleniyor.

Sonradan iyi ki elenmiş yoksa radikal dinci bir terörist tarafından bombalanan istasyonda ölecekmiş diyoruz.

Koruyucu gücü meğer ikincisini bir Japon adasına kurdurmuş; Japonlar da kahramanımızın uçmasını istiyorlar.

SLAYT 44 Biz uçacak sanıyoruz ama bambaşka bir yolculukla karşılaşıyoruz. Objektif kameralarla 1 saniye içinde denize düşen kürede bizler kahramanımızın 18 saatlik öznel deneyiminin görüntülerine eşlik ediyoruz.

SLAYT 45 Bu müthiş bir yolculuk. Tek bir insanın yüzünde bu kadar muhteşem duygu ifadelerini ancak bir kadın kahraman yaşar ve sergiler. Burada kadın farklılığını bizzat gözlüyoruz. Uzayın, müthiş güzelliği karşısında, “Keşke şair olsaydım, keşke bir şair gönderselerdi, hiç bu kadarını düşünmemiştim, hiç bilmiyormuşum meğer!” Kozmik bütünlük duygusunun nasıl yaşanacağına ilişkin bu ifade bizleri sarsıyor. Bu duygusal deneyim, kahramanımızı dönüştüren esas olay zaten. Edebiyatçıya ihtiyaç o kadar net ki sonraki filmdeki kadın kahramanımızın uzaylılarla bir dilbilimci olarak karşılaşan bir film kahramanı oluşunu adeta hem biriken hem ortak insanlık bilinçaltında yaratıyor.

SLAYT 46 Yaptığı yayın sonradan parazitten başka bir şey çıkmıyor. Hiçbir nesnel kanıt yok sanıyoruz. Jüri karşısında değerlendiriliyor. Deneyimi iddiaya dönüşüyor. Açıklayıcı hipotezleri, Occham’ın ustarasıyla kesiliyor:

SLAYT 47 “En yalın ve en basit açıklama”, onun halüsinasyon gördüğü varsayımı oluyor.

SLAYT 48 Şöyle yanıtlıyor: İşte burada artık rol yaratmış oluyor. “Kanıtım yok, deneyimim var. Beni sonsuza dek değiştirecek bir deneyim. Bu deneyime göre bizler büyük bir yaradılışın parçasıyız.” Yani kozmik varlıkları, kum kadar sıradan. Hem özel ve eşsiz hem de bir o kadar sıradan. Bir avuç kumda dört tane de parlayan yıldız var (popkorn deseni ile de aynı) Buluşulan mekânın göğünde de dört parlayan yıldız vardır.

SLAYT 49 Gittiği yere bir bakar mısınız?

SLAYT 50

Hemen yoruma geçmeyin. İhtimal verin! Belki Ellie gerçekten uzaylılarla karşılaştı. Belki de bu sadece bir psikodrama oyunu, ölen babasıyla artık gerçeklikte karşılaştı.

SLAYT 51 Bu filmdeki yabancılar Alien filmindekine göre dost yaratıklar. Bizden bilgililer. Babasının görüntüsünde buluşuyorlar kahramanımızla. Filme özgün adını veren bağlantı sahnesindeyiz. Türkçe’de “Mesaj” sözcüğü seçildi. Bu baba ona nasıl hitap edeceğini biliyor. Aslan kızına, “Sparks, (kıvılcımlar)” diye sesleniyor ilk. Spark, gap transmitör kullandıkları için ilk radyoculara verilen addır. Babasının gerçek olmadığını anlayan zeki karamanımız bu uzaylıya sorular soruyor. Uzaylı baba, şefkatli bir tür peder/ koruyan ancak kendi de sınırlı. Daha öncekilerin bıraktığı araçtan söz ediyor, yolculukların yapıldığını vb. Uzaylımız, insan türünü ilginç buluyor: En güzel hayaller ve ne korkunç kâbusları kuran bir tür. Burada da hayal gücümüzün önemine vurgu yapılmış oluyor.

SLAYT 52 Bu karşılaşma Ellie’yi kanıt ister bilim insanından öznel deneyime değer veren bir yolcuya dönüştürüyor. Hükümet ekibi, harcamaları incelerken görüyoruz ki kamera 1 saniyede 18 saatlik kayıt masrafı çıkartmış.

Ellie aklanıyor mu bilmiyoruz. Biz film biterken onu, çocuklara, bilgi yükleyen değil, kendi kanıtlarını aramalarını tavsiye eden gökbilimci öğretmen rolünde görüyoruz. Anlıyoruz ki uzaya çanak tutmaya devam ediyor. Bu filmi psikodramatik bir yas çalışması olarak yorumlamak pek ala mümkün. Bir vedalaşma sahnesi bu aslında.

SLAYT 53 Yönetmen Dennis Villeneuve, 1998’de Ted Chiang’ın yazdığı bir öyküden yola çıkıyor. Geliş

SLAYT 54 Üçüncü kadın başkahramanımız, yani üçüncü kozmik film kadın kahramanımız, kendiliği en açılmış örneği oluşturuyor. Dr. Louise Banks, merak ve arzuya ek olarak “eşduyum” ve “dil” ve çizgisel olmayan imgesel bir düşünme yeteneği var. Ve dönüşümü iki kahramana göre çok daha ileri bir noktaya doğru oluyor. Güç, arzu-merak, sezgi, arzunun değil olacağın vizyonu, etki ediş ve ölümü kabul.

SLAYT 55 Amy Adams oynuyor. Süpermen Clark Kent’in sevgilisini oynayan kadın. Film kahramanımızın kızının hastalanmış olduğunu anlamamızla başlıyor. Öyle bir “Bana geri dön,” lafı var ki her aşamada. Anne daha doğururken kucağını açık “Come back to mother” diye kucaklıyor. Doğumun bile bir ayrılış olduğu gerçeği çarpıyor yüreğimize. “Her şey o gün başladı,” deyişiyle geçmişe gittiğimizi anladığımız cümleyle

SLAYT 56 “Kabuk” adı verilen uzaylı gemisinin dünyada 12 yere eşzamanlı indiği güne gidiyor. Üniversite’de Portekizceyi anlatacağı ders, gelmeyen öğrencileri de açıklayan bir haberle kesiliyor.

SLAYT 57 Annesinin kaygılı arayışını “Anne iyiyim,” diye kestirip atışından anlıyoruz ki aşırı anne ilgisi onu kapatıyor. Duygu paylaşımı falan yapmıyor anneyle. Evine, üniversiteye derken ordudan bir albayı bir sürü asker eşliğinde, daha önce onunla çalışmış oldukları için (Louise Farsça tercüme yapmış, terörist dilini çözmüş ancak adeta teröristlerin öldürülmesine tepkili; çünkü tamamen

anlama odaklı) kapısına dayanmış. Balina sesine benzer bir kayıt dinletiyor. “Çevir,” diyor. Tabi o kadar kolay olmuyor bu. Sonunda kahramanımızı uzay gemisine kadar götürüyorlar. Ekipte sonradan kocası olduğunu ve çok sonra kızının babası olduğunu anladığımız Ian var; bir teorik fizik ve matematik uzmanı. Bu filmdeki kadın kahraman erkekle ekip oluşturuyor. Tanışırken adam onun kitabının epilogunu okur ona: “Dil medeniyetin temelidir. Harçtır. Çatışma anındaki ilk silahtır.” Kanımca bu çok romantik bir karşılaşma; düşünsenize bir erkek kendi lafıyla değil, sizin lafınızla sizle tanışıyor. “Sana kendimi anlatacağım belki ama seni merak ediyorum, düşüncelerini anlamak istiyorum, sen neler diyorsun?” Sonra bir kez daha bu romantik adamlarla karşılaşırız. Etkilenmenin olanaksız olduğu bir cümle ediyor kadına: “Kendimi bildim bileli yıldızlara bakar dururum. Onlarla karşılaşacağım derken bu serüvenin en etkileyici yanı seninle karşılaşmak oldu.” Ne müthiş değil mi?

Yani ilk filmdeki erkeksiz dünya, ikinci filmdeki uzlaşması zor çatışmalarla dolu kadın erkek ilişkisi bu filmde farklılıklarla beraber birbirine benzemek gerekmeden yaşama ve farklı dilleri bir zenginlik kaynağı olarak görme” özellikleriyle başlıyor. Müthiş bir gelişme. Bu kadın protagonist, artık, erkek gibi kadın falan değil. Bilim adamı falan da değil. Kadına özgü yetenekleri zirvede biridir. Karşısındaki erkek de erkeğe özgü global görüş konusunda çok özgündür. Erkekler yabancıların neden geldiğini, geliş amaçlarını merak ederler, kadın onları anlamak derdindedir. Gelişleri bir tehdit değildir. Sadece farklıdırlar. Mesele doğru anlamaktır. Nitekim dillerindeki logogram dağılımlarının boş alanlarının da hesaba katılarak dil çözümlemesine, adam, katkı yapar.

Dilin anadil olduğu, yani anaya/ kadına ait olduğu artık bu filmde iyice bellidir. Protagonist çok dingindir, çok derindir; ve her şeyi kabul, acı dahil, çocuğunun öleceğini bilerek onu doğurma seçimi dahil her şeyi yaşamın parçası kabul ettiğini anlarız karmaşık bilmece çözüldükçe. Ancak, ben Ian’la rol

değiştirdiğimde –rol değiştiriyorum gördüğünüz gibi- karımı terk edişim, filmde Louise tarafından kızına aıklanığı gibi buna dayanamayışımdan değil, karımın doğurma seçimi benden öleceği bilgisini gizleyerek yapışındandır diyorum.

SLAYT 58 Filmdeki imgesel uzaylı dil, ilk gördüğümde “Bu ouroborus” dedirtti bana; **SLAYT 59** nitekim bunu başkaları da demiş. Bu uzaylıların İngilizce bilmediği ilk ciddi film! İkinci filmi incelerken baba kılığındaki uzaylı rahat rahat İngilizce konuşuyordu. Emojiler ve ikonografi aslında teknolojiyle birlikte evrensel dilimiz olmaya başlıyor. Bu logogramlarda böyle bir dil. Kanadalı sanatçı Martine Bertrand’ın icadı. Yüz sözcüklük bir “kitabı” da var. Yedi ayaklı (aslında bunlar el gibi) iki uzaylı ve hepsinden çıkabilen bir tür mürekkeple yazışıyor.

SLAYT 60 Ses yerine yazıyı kullanmayı ilk Louise başlatıyor. Asker ve politikacı tetikte ve acele ediyor. Ona her yer tehlike görünüyor. Sağ ıkma derdinde hep. Louise ise en hızlı yolun dili anlamak olduğunu söylüyor.

Üstlerini ikna etmesi için albaya anlattığı hikaye de řu: Avustralya yerlileriyle karşılan yabancı kaşıf, kanguru olarak bildiğimiz o hayvanı işaret edip, bu ne dediğinde, Aborjin, kanguru diyor. Bunun aslında “anlamıyorum,” anlamına geldiği çok sonra çözülmüş. Albay da pek çok ilkel dilin baskın diller tarafından yok edilişini hatırlatıyor. İşi yine güce çeviriyor.

Nitekim bu yol, iletişim yolu olsa bile, ufak bir sözcüğün bile yanlış anlamayla felakete dönebileceğine bizzat tanık oluyoruz. Dünyanın 12 bölgesindeki kopukluklar anında birbirine kapıları kapatmaya yol açıyor. Rusya başlı başına bir kutup! Kontrol kaybı anında kendi dilbilimcisini bile öldürmekten sakınmıyor.

SLAYT 61 Neyse biraz başa bakalım. Kabuğu, bir gktaşında “doğada düzen” sağlayan Yunan tanrıçası Eumonia’dan adını alan bir astreoid’den esinlenerek

yaptılar diyenler var; yarım yumurtaya benzetenler var. Amerikan futbol topu yorumu var. Bana Mesaj filminin çanak antenlerini de anımsattı.

SLAYT 62 Açılan bir dip kapakla girilen içerisi ilginç bir yer-çekim gösteriyor. Girerken aslında yan duvarda yürüyorlar ve bir ekranda buluşuyorlar. İki taraflı bir ekran bu! İçeriye girerken bir kanarya da onlara eşlik ediyor; kafeste bir kuş.

SLAYT 63 Bunun pratik değeri madencilerin kanaryası rolü. Madendeki zehirli gazların varlığını tespit eden bir işaretmiş kanarya eski madenlerde. Bu bilinmeyen atmosferde kanarya ötüp duruyor, uygun zamanlar seçilmiş hep. Ortamı iyice duygu yüklü hale getiriyor. Sonra kızı Hannah'ın çizimlerinde bu kafesi ve kuşu görüyoruz. Kız biliyor onları.

SLAYT 64 Heptapodları da biliyor. “Anne ve baba hayvanlarla konuşuyor,” diye açıklıyor. Hannah, baştan ve sondan aynı olan bir isim. Ama biz onun nasıl hastalandığını bilmiyoruz. Cesur davranıp insanca ilişki kurmayı denerken fazla mı soyundular, diye kuşku üretmemek zor.

Bunlar yaşadığınıza değer duygular ve güzellikler; estetik haz bir edebiyatçının derinliklerdeki ve dilin ve gerek dilde gerek sağ beyin etkinliklerindeki metaforik dünya anlatımlarının tüyler ürperten güzelliğini deneyimletiyor. Bu kuş da öyle!

SLAYT 65 Kafesteki kuş aslında biz miyiz? Özgürce ötüp, serbestçe uçabilecek miyiz göklerde? Yoksa kozmik role geçişimiz, korku ve kaygılarımızın geriletiliğinde bildiğimizin garantilerine ya da zorbalığımıza bizi hapis mi edecek? Kaygılı annelerimiz mi yoksa cesur yeni insanlar mı, kadın ve erkek insanlar mı belirleyecek yazgımızın yönünü?

SLAYT 66 “Daha çok anlatırdım kendimi,”

SLAYT 67 daha çok,

SLAYT 68 daha fazla...

Filmin bir yerinde yeniden yaşansa nasıl olacağına ilişkin bir öğrenmişlik bu aslında! Kendimizi daha çok anlatmak ve ifade etmek; her yoldan! Louise’in yeni seçimi.

Filmin flash back değil flash forward geleceğe gidişlerle dolu olduğuna sonra uyanıyoruz.

SLAYT 69 “Louis geleceği görür”

Bu uzaylılardan döngüsel dili öğrenmesiyle birlikte açılan bir yetenek. Zamanın yok olduğu bir evren. Kendisini deli sanmasınlar diye bu hayallerden kimseye söz etmiyor. Meğer bunlar o dili öğrenmeye başlayınca gerçeklik algısının da kendiliğinden gelişip geleceği görmeye varışındanmış. Kimseye söylemiyor önce bu parça parça gelen vizyonu. Sadece “ben yeterince iyiyim” diyor. Annesine dediği kadar yani! “Daha çok anlatırdım,” da zaten bence bunla ilgili. Bu kaygılı dünya yeniliklere o kadar kapalı ki. Vizyonu psikoz sanacakları kesin.

SLAYT 70 Bu kadın protagonist olmasa herkes, tüm ülkeler “hediyeyi” “silah” diye okumaya devam edecek. Nitekim ikilimizin Costello ve Abbot adını yakıştırdıkları (komedyen ikili) (bu ikili dili anlama üzerinde mizah üretiyor; bence bizim Hacivat Karagöz) uzaylı ekip tabi ki bir noktada saldırıya uğruyor. Bizim kahraman herkesten gizleyerek gönderilen küçük kapsüle binip doğrudan karşılaşmaya götürülüyor. Alttaki rakamlar da anlam taşıyor olmalı.

SLAYT 71 Ben ortamı suya benzettim. Saçlarının dalgalanışı... Alttaki saat bile önemli...

SLAYT 72 Costello’nun devasa gövdesi ve

SLAYT 73 baş kısmı. Yedi parmaklı tek ayaküstünde ya da tek el üzerinde duruyor gibi oluşu. Bu da bu filmin unicornu. Benim bildiğim kadarıyla dünyada sekiz kollu canlılar var ama yedi kol ya da baş fantastik yaratıklar alanı.

Türk mitolojisinde Yelbegen var. Yedi kollu dev, yedi başlı dev, ejder, yılan falan var. Bir de mutant bir gerçek kobra görülmüş. Dünyanın 7 günde yaratılışı, asla sayılar, altta yazan saatlerdeki anlamlar... Bunlar benim için zor.

SLAYT 74 Meğer Abbot “ölüm süreci”ymiş. Bakın, Costello “Abbot öldü!” falan demiyor, “is death process”, diyor. Çok üzülmüyoruz. Meğer bu hediyeyi, yani dili, insanlık birleşsin diye vermişler çünkü 3000 yılda biz onlara bir şey veririz. Burada da 3000 yıl sonra demiyor. Dillerinde “zaman” olmadığını anlıyor ve uyanıyoruz. Bizim bilinçdışımızda, düşlerimizde olduğu gibi. Masallarımız gibi. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde...

SLAYT 75 Ve bizim kadın, bu yeni yetenekleriyle ve bunu çözen Çin elçisi yardımıyla yine Çin elçisini gelecekte gelip o kritik an içinde ikna ediyor. Onun fikrini değiştiren kritik cümleyi söylüyor ve saldırı gerçekleşmiyor. Kritik cümle elçinin artık ölmüş olan kendi karısının bir zaman etmiş olduğu bir cümle: “Savaşta kazanan yoktur, sadece dul kadınlar vardır.” Film kadınlar üzerinden şefkate geçecek güç savaşlarına adeta kapı açıyor. Bir çıkış yolu açıyor ve bunu kadınlar tetikliyor. Erkekleriyle buluşabilen en azından buna çabalayan kadınlar. Sağ çıkmasak da yaşadığımıza değdi. Çocuklarımız ölecekse de yaşadıkları anlar yeter diyen, parlak ve güçlü gelecekler garantileme derdini aşmış kadınlar. Louise Banks adı niye seçildi? “Vakit nakittir”den mi gidildi? Louise için bazı sözlüklerde rastladığım “seçkin savaşçı” ile birlikte düşündüğümde. Belki de “zaman savaşçısı” anlamına geliyordur.

SLAYT 76 Rene Magritte’i de unutmayalım.

Yabancılar gökte toz olup birden kaybolurlar. Sinema zaten bir düştür, düş gibi okunmalı.

Slayt 77 Louise kozmik kadınlar içinde en gelişmiş olandır. O, rol yaratır. Daha önce olmamış olan olur. Cesareti, anlayışı, uzlaşma gücü, aşkın rol kategorisinin en gelişmiş olabilecek şeklindedir.

SLAYT 78 Geliş filminde bir dilbilim kuramı var. Bilişsel bir kuram: Konuştuğunuz dilin yapısına göre karakteriniz ve dünya görüşünüz şekillenir, diyor. Uzun yıllardır psikolinguistik üzerinde çalışan ve dildeki dönüşümler aracılığıyla terapideki değişim ve dönüşümleri ölçmeye çalışan; bu alanda yayınlar ve sunumlar yapmış biri olarak ben diyorum ki; “Dil kendilik gelişiminin en önemli göstergelerindendir; ister kendiliğinden akışta ve ister planlayarak seçimle kullandığımız dil kişilik ve kendilik göstergelerinden birisidir. Kendilik gelişimi aşamalandırılabilir; dönüşüm kapıları dilden yola çıkılarak saptanabilir. Donmuş duyular ve ifade edilememiş kalan duygular olarak bedende gömülmüş travma geçmişi, kazanılmamış özerklik psikodrama sahnesi aracılığıyla, gerçek otantik kendilik canlılığına kavuşabilir. Bu, şimdilik, eşduyum ve tele yetileri gelişmiş “eş”, “görüşmeci” “iyileşme tetikleyicisi” rolleri gerçekleştiren psikodramatistlere ve “paylaşımıcılara” gereksinim duyulan bir alandır. Evrende sıradan ve eşsiz olduğu; bütünün bir parçası olduğu bilincine gelmiş tüm yolculara merhaba.

Filmden bir ayrıntı daha: Sıfırsız toplamlara...

SLAYT 79

Bu yüksek uranusa, yani gök babaya ulaşan kadınlarımıza övgümüzden sonra, şimdi gelin, dip gaiayı, yani toprak anayı deşip bize enerji sağlayan erkeklerimizi yüzyıllar boyunca kurtarmış, bu uğurda ölmüş tüm esir kuşlara da bir teşekkür gönderelim.

Ruhunuz serbest olsun artık sevgili kanaryalar.

Değerli dinleyenler, dilerim ki, sizlerin de aklınız, vicdanınız ve keseniz serbest; yaşamınız gelişken, bereketli ve yaratıcı olsun!